

Вісн. Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка. – 2007. – Вип. 36. – С. 162-165.

3. Кучерук О. Я. Математична підготовка як важлива складова професійної компетентності інженера-програміста [Електронний ресурс] : Режим доступу: [http://www.rusnauka.com/10\\_NMIW\\_2015/Pedagogica/2\\_190281.doc.htm](http://www.rusnauka.com/10_NMIW_2015/Pedagogica/2_190281.doc.htm)

4. Левківський М. В. Історія педагогіки [Текст] / М. В. Левківський ; Житомирський держ. ун-т ім. Івана Франка. – Житомир : [б.в.], 2005. – 190 с.

5. Математика в медицині [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – GDZ4YOU. Режим доступу: <http://gdz4you.com/prezentacii/prezentacii-matematika/13018-prezentaciya-na-temu-matematika-v-medycyni.html>

6. Самарук Н. М. Формування математичної компетентності – основна мета математичної підготовки студентів / Н. М. Самарук // Матеріали за IX Міжнародна научна практична конференція “Новината за напреднади наука – 2013”, 17-25 май 2013. – София : “Бял ГРАД-БГ” ООД, 2013. – Т. 19 : Педагогически науки. – С. 26-30.

7. Семенова А. В. Основи психології і педагогіки : навч. посіб. / А. В. Семенова, Р. С. Гурін, Т. Ю. Осипова. – К. : Знання, 2006. – 319 с.

8. Степанов О. М. Основи психології і педагогіки : навч. посіб. / О. М. Степанов, М. М. Фіцула. – 2-е вид., виправл., доповн. – К. : Академвидав, 2006. – 520 с.

9. Хуторской, А. В. Современная дидактика : учебник / А. В. Хуторской. – Санкт-Петербург : Питер, 2001. – 544 с.

*Стаття надійшла до редакції 05.09.2016*

**УДК 37.02 (477) : 340**

**Ю. І. Шустак,**

аспірант

(Національний університет “Острозька академія”)

[yuliia.shustak@oa.edu.ua](mailto:yuliia.shustak@oa.edu.ua)

## **НЕФОРМАЛЬНА ОСВІТА ДОРΟΣЛИХ У НОРМАТИВНО-ПРАВОВОМУ ПОЛІ УКРАЇНИ**

### **Анотація**

У статті досліджено наявність понять неформальної освіти, освіти дорослих та освіти протягом життя в законодавстві України, а також проведено аналіз понять, що висвітлюються у вітчизняних нормативно-правових актах та застосовуються для позначення явищ, які в сучасній системі освіти України охоплює термін «неформальна освіта».

**Ключові слова:** формальна освіта, неформальна освіта, навчання протягом життя, неперервна освіта, освіта дорослих.

### **Summary**

The article investigates the existence of concepts of non-formal education, adult education and lifelong learning in the legislation of Ukraine. It also contains the analysis of concepts covered in the national legal acts and used to denote different phenomena in the modern education system of Ukraine.

**Key words:** formal education, informal education, lifelong learning, continuing education, adult education.

**Постановка проблеми.** Соціально-економічні реалії сучасного мобільного світу потребують від громадянина загалом і від конкурентоспроможного учасника ринку праці зокрема якісно нових особистісних характеристик. З одного боку, працедавець наразі більше цікавиться не формальне виконання доручень, а креативний підхід до реалізації завдань, навички оволодівати новими технологіями, швидко адаптуватись до нових умов праці, лідерський потенціал, вміння бути гнучким та ін.; а з іншого – сучасний індивід прагне реалізувати природний потенціал та задовольнити свої інтереси і поза професійною діяльністю.

Такі нові вимоги кидують виклик системі освіти, оскільки вона є досить консервативним явищем і потребує значних затрат часу зусиль для запровадження змін та реорганізації. На противагу формальній – неформальна освіта (НФО) є значно динамічнішою і як механізм, і як інструмент системи освіти, адже вона передбачає

інваріантність, реагує на запити суспільства загалом і окремого індивіда. НФО має потенціал для задоволення професійних амбіцій (отримання певних навичок та компетентностей задля професійного росту) і особистих освітніх та навчальних потреб (відвідування гуртків, семінарів, майстер-класів за власними інтересами). Крім того, як стверджує О. Парашук, протягом останнього десятиліття з'явилося нове покоління вчителів, викладачів, тренерів, які мають знання, досвід і навички новаторських підходів до освітнього процесу, що, в свою чергу, може вступати в конфлікт із традиційними освітніми методиками. Таким чином, сфера неформальної освіти стає оптимальним простором для реалізації потреб і тих, хто навчає, і тих, хто бажає отримати знання [8, с. 88]. Проте для того, аби всі очікувані функції були реально виконані, необхідне законодавче підґрунтя, яке не тільки визнає існування нових реальій у сучасній освіті, але й дасть їм опору для подальшого розвитку та вдосконалення.

**Аналіз досліджень і публікацій.** Дослідження різних аспектів освіти дорослих в Україні, і неформальної освіти в тому числі знайшли своє відображення в працях вітчизняних науковців Л. Сігаєвої, І. Фольварочного, С. Закревської, Г. Усатенко, Е. Гусейнової, С. Гончаренка, В. Якубенко, Р. Берлінга та ін. Висвітленню проблематики освіти протягом всього життя, та зокрема в контексті міжнародної співпраці присвячені роботи М. Степко, Г. Кривчик, Л. Сігаєвої, Т. Десятова, Л. Айзікової, В. Давидової, С. Коваленко, Л. Лукянової, Н. Ничкало та ін. Дослідженню нормативно-правової бази неформальної освіти та освіти дорослих в Україні присвятили свої роботи науковці О. Василенко, О. Парашук, Л. Лук'янова та ін.

**Мета статті** – дослідити наявність понять неформальної освіти, освіти дорослих та освіти протягом життя в законодавстві України, а також проаналізувати поняття, що застосовуються для позначення явищ, які в сучасній системі освіти України охоплює термін “неформальна освіта”.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** В умовах поточного реформування освіти, зростає необхідність більш глибокого вивчення аспектів неформальної освіти та освіти дорослих у вже існуючій системі освіти, а також у новому законодавчому полі.

Функціонування сучасної системи освіти України забезпечується низкою нормативно-правових документів: Конституція України, Закон України “Про освіту”, Закон України “Про загальну середню освіту”, Закон України “Про професійно-технічну освіту”, Закон України “Про позашкільну освіту”, Закон України “Про професійний розвиток працівників”, Закон України “Про вищу освіту” та ін. Ці акти фіксують основні напрямки модернізації змісту, форм і методів навчання, виховання та управління навчальними закладами. Крім цих правових документів, важливою також є Постанова Кабінету Міністрів України № 896 від 3 листопада 1993 р. “Про Державну національну програму “Освіта” (Україна XXI століття)” і Національна доктрина розвитку освіти, затверджена Указом Президента України № 347 від 17 квітня 2002 р. Зокрема, перший документ одним із принципів своєї реалізації визначає “безперервність освіти, що відкриває можливість для постійного поглиблення загальноосвітньої та фахової підготовки, досягнення цілісності і наступності у навчанні та вихованні; перетворення набуття освіти у процес, що триває упродовж всього життя людини” [9].

Згідно зі статтею 29 Закону України “Про освіту” структура освіти в Україні включає дошкільну освіту, загальну середню освіту, позашкільну освіту, професійно-технічну освіту, вищу освіту, післядипломну освіту, самоосвіту [3]. Хоча поняття неформальної освіти прямо не представлено в цьому переліку, аналіз праць вітчизняних

та зарубіжних авторів демонструє, що неформальна освіта є багатоаспектним явищем, суть якого частково чи повністю передають і інші поняття. Так, зосередивши увагу на українській системі освіти, можна провести паралель між відносно новим терміном неформальної освіти та традиційним поняттям позашкільної освіти. Теоретичний аналіз термінів “позашкільна освіта”, “позашкільні навчальні заклади”, здійснений українською дослідницею О. Биковською, демонструє, що нині у світовій освітній практиці широко використовуються такі поняття, як “неформальна освіта” (англ. – non-formal education), “заклади позашкільного виховання” (польськ. – placówki wychowania pozaszkolnego), “додаткова освіта” (рус. – дополнительное образование), центри вільного часу (словацьк. – centrum voľného času) тощо. У Міжнародному стандарті класифікації освіти (МСКО) (англ. – The International Standard Classification of Education (ISCED), розробленому ЮНЕСКО, представлено термін “неформальна освіта”. Теоретично узагальнивши термін “позашкільна освіта”, О. Биковська стверджує, що українською мовою доцільно позначати його як “позашкільна освіта”, що відповідає англійському термінові “non-formal education” [1, с. 18].

Крім того, у статті 38 Закону України “Про освіту” йдеться про те, що позашкільна освіта “спрямовується на розвиток здібностей, талантів дітей, учнівської та студентської молоді, задоволення їх інтересів, духовних запитів, і потреб у професійному визначенні”, а також “позашкільна освіта та виховання здійснюються навчальними закладами, сім'єю, трудовими колективами, громадськими організаціями, товариствами, фондами і ґрунтуються на принципі добровільності вибору типів закладів, видів діяльності” [3]. Суміжність понять “неформальна освіта” та “позашкільна освіта” можна прослідкувати в статті 1 Закону України “Про позашкільну освіту”, в якій йдеться про те, що “система позашкільної освіти – освітня підсистема, що включає державні, комунальні, приватні позашкільні навчальні заклади; інші навчальні заклади як центри позашкільної освіти у позаурочний та позанавчальний час (загальноосвітні навчальні заклади незалежно від підпорядкування, типів і форм власності, в тому числі школи соціальної реабілітації, міжшкільні навчально-виробничі комбінації, професійно-технічні та вищі навчальні заклади I-II рівнів акредитації); гуртки, секції, клуби, культурно-освітні, спортивно-оздоровчі, науково-пошукові об'єднання на базі загальноосвітніх навчальних закладів, навчально-виробничих комбінацій, професійно-технічних та вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації; клуби та об'єднання за місцем проживання незалежно від підпорядкування, типів і форм власності; культурно-освітні, фізкультурно-оздоровчі, спортивні та інші навчальні заклади, установи; фонди, асоціації, діяльність яких пов'язана із функціонуванням позашкільної освіти; відповідні органи управління позашкільною освітою і науково-методичні установи [4].

Незважаючи на те, що позашкільна освіта є важливим компонентом розвитку особистості, адже дозволяє молодій особі розвиватися відповідно до власних інтересів, проте така освіта може слугувати лише першим кроком на шляху до повної самореалізації індивіда. Здобуті в позашкільному закладі знання, вміння та навички доросла особа може розвивати в майбутньому засобами неформальної освіти й активно застосовувати на практиці в різних сферах життя. Так, на думку українського науковця С. Овчаренка, в Україні існування неформальної освіти охоплює такі галузі: позашкільна освіта; післядипломна освіта та освіта дорослих; громадянська освіта (різнопланова діяльність громадських організацій); шкільне та студентське самоврядування (через можливість набуття управлінських, організаторських, комунікативних та ін. умінь); освітні ініціативи, спрямовані на розвиток додаткових

умінь та навичок (комп'ютерні та мовні курси, гуртки за інтересами тощо), університети третього віку, що надають освітні послуги старшим особам [7].

Слід зазначити, що поняття освіта дорослих, як і громадянська освіта, не мають визначення в українському законодавстві, а от післядипломна освіта статтею 60 Закону України "Про вищу освіту" визначена як "спеціалізоване вдосконалення освіти та професійної підготовки особи шляхом поглиблення, розширення та оновлення її знань, умінь і навичок на основі здобутої раніше вищої освіти (спеціальності) або професійно-технічної освіти (професії) та практичного досвіду" [2]. Однак, як вважають українські дослідники В. Якубенко та Р. Берлінг, післядипломну освіту слід розглядати не тільки як систему підвищення кваліфікації та перепідготовки дипломованих спеціалістів, а й форму освіти дорослих, зважаючи на їх індивідуальні потреби в здобутті певних знань, виробленні навичок і умінь, особистісному і професійному зростанні. Водночас післядипломна освіта як система навчання дорослих зможе бути ефективною лише за умов, коли вона буде спиратися на найголовніший принцип – оперативно і максимально повно забезпечувати потреби як суспільства в цілому, так і окремих громадян [14].

Ще одне явище, яке, на думку української дослідниці О. Паращук, певною мірою може корелюватися з неформальною освітою, – це поняття "самоосвіти". У Статті 49 Закону України "Про освіту" йдеться про те, що для самоосвіти громадян державними органами, підприємствами, установами, організаціями, об'єднаннями громадян, громадянами створюються відкриті та народні університети, лекторії, бібліотеки, центри, клуби, теле-, радіонавчальні програми тощо [3]. Але, як стверджує О. Паращук, у цих законі "самоосвіта жодним чином не вписується в загальну систему освіти, і, тим більше, позбавлена кваліфікаційних, компетентнісних підходів, і про його визнання мова не йде, оскільки форми/інститути самоосвіти та наявні в Україні рівні кваліфікації не співвідносяться" [8, с. 89].

Аналізуючи сучасні тенденції в сфері освіти, варто звернути увагу і на те, що в результаті зміни концепції "освіта на все життя" на ідею "освіти протягом всього життя", важливе місце займає освіта дорослих. Так, Постанова Кабінету Міністрів України № 896 від 3 листопада 1993 р. "Про Державну наукову програму "Освіта" (Україна ХХІ століття)" одним із принципів своєї реалізації визначає "безперервність освіти, що відкриває можливість для постійного поглиблення загальноосвітньої та фахової підготовки, досягнення цілісності і наступності в навчанні та вихованні; перетворення набуття освіти в процес, що триває упродовж всього життя людини" [9]. Ураховуючи специфіку організації навчання дорослих індивідів, форма і методи неформальної освіти стають максимально зручними та дієвими для оптимізації процесу та досягнення високих результатів. Саме тому поняття "освіта дорослих" та "неформальна освіта" часто переплітаються в сучасному науковому дискурсі.

Так, у 2009 році в Академії педагогічних наук України було представлено "Концептуальні положення освіти дорослих" (д.пед.н. Лук'янова Л.), що передбачає "визнання освіти дорослих, в т. ч. і неформальної, невід'ємною складовою системи освіти України, що забезпечує право кожного громадянина України на неперервну освіту протягом життя". У цілому, питання неформальної й інформальної освіти досить широко представлені в концепції [6]. Запропоновані концептуальні положення освіти дорослих знайшли своє відображення в створенні "Проекту концепції розвитку освіти України 2015-2025", який містить намір "легітимізувати з 2016 року в системі середньої, професійної і вищої освіти визнання компетентностей і кваліфікацій, отриманих шляхом неформальної освіти та практичної діяльності" [12].

Значно ширше питання неформальної освіти представлено в Законі України “Про професійний розвиток працівників”. Уперше у вітчизняній нормативно-правовій базі з'являється законодавче визначення терміна “неформальне навчання”. Так, за статтею 1 цього закону неформальне професійне навчання працівників визначається як “набуття працівниками професійних знань, умінь і навичок, не регламентоване місцем набуття, строком та формою навчання”. Положення цього ж закону переносять у правове поле процес неформального навчання, пропонуючи його поряд із традиційним формальним навчанням, зокрема встановлено, що “роботодавці можуть здійснювати формальне і неформальне професійне навчання працівників” і що таке навчання здійснюється за згодою працівників “безпосередньо у роботодавця згідно з рішенням роботодавця за рахунок його коштів з урахуванням потреб власної господарської чи іншої діяльності” [5]. Таким чином, роботодавець має право у випадку необхідності здійснювати навчальний процес своїх працівників, не обмежуючись ні у формах, ні в засобах, що дає значно ширші можливості для професійного зростання фахівців в умовах динамічних трансформацій потреб та вимог сучасного ринку праці.

Крім того, стаття 14 вищезазначеного закону присвячена організації підтвердження результатів неформального професійного навчання працівників і зазначає, що задля здійснення цієї мети “у складі державної служби зайнятості створюються центри визнання результатів неформального професійного навчання”. Також встановлено, що “центри визнання результатів неформального професійного навчання забезпечують організацію підтвердження професійної кваліфікації працівника за результатами неформального професійного навчання”. Такі центри також “залучають навчальні заклади державної служби зайнятості, інші професійно-технічні навчальні заклади, підприємства, організації, установи, які мають ліцензію на право здійснення освітньої діяльності за визначеними професіями. Результати неформального професійного навчання підтверджуються документом встановленого зразка про присвоєння або підвищення робітничої кваліфікації” [5].

Таке висвітлення питання неформального навчання в законі є важливим кроком до створення повноцінної нормативно-правової бази неформальної освіти дорослих в Україні, і поряд з іншими елементами наявне в сучасному законодавстві, що створює суттєві передумови для її формування. Досить суттєвим кроком до повноцінного правового врегулювання питань неформальної освіти в Україні є “Проект Закону про внесення змін до деяких законів України (щодо визнання неформальної освіти)”, зареєстрований 12 лютого 2015 року, який очікує розгляду Верховної Ради України. Зокрема, в проекті внесені доповнення до Закону України “Про освіту”. Згідно із запропонованою статтею 29 цього закону, освіта за ступенем формалізації може бути формальною, неформальною та інформальною, а неформальна освіта визначається як “освіта інституціалізована, цілеспрямована та спланована навчальним закладом без надання освітніх програм і кваліфікацій, визнаних національними органами управління освітою, або без кваліфікацій взагалі, і є додатковою, альтернативною та/або доповняльною до формальної освіти в процесі освіти впродовж життя; слугує забезпеченню права осіб будь-якого віку на доступ до освіти, але не передбачає обов'язкової безперервної структурованої послідовності в здобутті освіти і може бути короткотерміною і невеликої або великої інтенсивності, зокрема у формі короткотермінових курсів, семінарів, практичних занять. Хоча неформальна освіта безпосередньо не приводить до формальних кваліфікацій, визнані формальні кваліфікації можуть бути отримані шляхом освоєння певної

сукупності окремих програм неформальної освіти і відповідного визнання уповноваженим органом набутих знань, умінь, інших компетентностей” [11].

Проект Закону “Про внесення змін до деяких законів України (щодо визнання неформальної освіти)” передбачає зміни не лише до закону, який безпосередньо регулює питання освіти в Україні, а й до менш зосередженого на освітній галузі, проте не менш вагомого та прогресивного в контексті Європейської інтеграції нашої держави, Закону України “Про волонтерську діяльність”. Зокрема, у запропонованих поправках ідеться про те, що держава “визнає неформальну та/або інформальну освіту, здобуту волонтерами у організаціях та установах, які залучають до своєї діяльності волонтерів”, а також на законних підставах надає право волонтерам на “здобуття неформальної та/або інформальної освіти, яка практикується у волонтерських громадських організаціях та врахування такої освіти при працевлаштуванні на державну службу чи у бюджетних організаціях” [11].

**Висновки.** Таким чином, законодавство України крок за кроком наближається до практичного втілення ідей світової практики про невід’ємність неформальної освіти в сучасній структурі освіти, поступово розкриваючи її зміст, форми та методи, розширюючи на законних засадах коло закладів та організацій, які можуть її забезпечувати, а також коло осіб, які можуть її здобувати та користуватися її перевагами. Проте задля створення впорядкованого ефективного легального поля, здатного регулювати всі сфери функціонування системи неформальної освіти дорослих в Україні, необхідно подбати як про якісне законодавче забезпечення освітніх потреб українців, а нині ще й на процес упровадження запропонованих змін у законну силу, так і про застосування позитивного зарубіжного досвіду у сфері неформальної освіти дорослих для вирішення соціально-економічних проблем на ринку праці та в суспільстві.

**Перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження** полягають в аналізі ефективного іноземного законодавчого, інституційного та суспільного досвіду в галузі неформальної освіти дорослих і розробці системного підходу до формування та розвитку неформальної освіти дорослих в Україні.

#### ЛІТЕРАТУРА

1. Биковська О. В. Теоретико-методичні основи позашкільної освіти в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец.13.00.01 “Загальна педагогіка та історія педагогіки” / О. В. Биковська – К., 2008. – 44 с.
2. Закон України “Про вищу освіту” від 01.07.2014 № 1556-VII, поточна редакція від 01.01.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
3. Закон України “Про освіту” від 23.05.1991 № 1060-XII, поточна редакція від 01.01.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>
4. Закон України “Про позашкільну освіту” від 22.06.2000 № 1841-III, поточна редакція від 01.01.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1841-14>
5. Закон України “Про професійний розвиток працівників” від 12.01.2012 № 4312-VI, поточна редакція від 01.01.2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4312-17>
6. Лук'янова Л. Б. Концептуальні положення освіти дорослих [Електронний ресурс]. – Режим доступу до статті: [http://www.rusnauka.com/7\\_NND\\_2009/Pedagogica/43099.doc.htm](http://www.rusnauka.com/7_NND_2009/Pedagogica/43099.doc.htm)
7. Овчаренко С. Г. Неформальна освіта – необхідний елемент сучасної освітньої системи [Електронний ресурс]. – Режим доступу до статті: [http://www.dialog.lviv.ua/files/champions\\_final\\_conference.pdf](http://www.dialog.lviv.ua/files/champions_final_conference.pdf).
8. Паращук О. Неформальное образование в Украине / О.Паращук // Неформальное образование для региональных демократических трансформаций. Исследование ; под общей ред. Д. Карпиевича и Г. Усатенко. – К., 2012. – С. 87-94.
9. Постанова Кабінету Міністрів України № 896 від 3 листопада 1993 р. Про Державну національну програму “Освіта” (Україна XXI століття) поточна редакція від 29.05.1996 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/896-93-n>
10. Проблема визнання та розвитку неформальної освіти в Україні: доповідь. [Електронний

ресурс]. – Режим доступу: [www.ipr.org.ua/upload/Education.doc](http://www.ipr.org.ua/upload/Education.doc)

11. Проект Закону про внесення змін до деяких законів України (щодо визнання неформальної освіти) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4\\_1?pf3511=54026](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=54026)

12. Проект концепції розвитку освіти України на період 2015 – 2025 років [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://osvita.ua/doc/files/news/435/43501/project\\_30102014.doc](http://osvita.ua/doc/files/news/435/43501/project_30102014.doc)

13. Указ Президента України "Про Національну доктрину розвитку освіти" від 17 квітня 2002 року, N 347/2002 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/legislation/other/2827/>

14. Якубенко В. Проблеми та перспективи розвитку освіти дорослих в Україні / В. Якубенко, Р. Берлінг [Електронний ресурс]. – Режим доступу до статті: <http://visnik.knteu.ua/files/2011/02/14.pdf>

*Стаття надійшла до редакції 30/09/2016*

**УДК 371.314**

**І. О. Яблочнікова,**  
кандидат педагогічних наук  
(Інститут вищої освіти НАПН України)  
[vvkfek@mail.ru](mailto:vvkfek@mail.ru)

## **ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ-ФІНАНСИСТІВ НА МАЛЬТІ**

### **Анотація**

У публікації розкрито організаційні аспекти щодо здійснення підготовки та формування професійної компетентності магістрів фінансової сфери у вищих навчальних закладах країн Європи, зокрема на Мальті, а також з'ясовано можливість запозичення відповідного позитивного досвіду закордонних колег у систему вищої освіти України.

**Ключові слова:** професійна підготовка магістрів-фінансистів, формування компетентності фінансистів, вища професійна освіта в європейських державах.

### **Summary**

The publication reveals a set of organizational aspects related to the implementation of training and formation of professional competence of masters in finance higher education of Europe, including Malta, and the possibility of borrowing reasonably appropriate positive experience of foreign colleagues in higher education in Ukraine.

**Key words:** training of masters-financiers financiers formation of competence, higher vocational education in European countries.

**Постановка проблеми.** Нині досить суттєво зросли вимоги щодо кваліфікації економістів та фінансистів, на плідну й продуктивну працю яких розраховують представники топ-менеджменту, а також пересічні працівники установ, підприємств і організацій. В умовах економічної кризи матеріальні, фінансові та інші види ресурсів потребують ретельного обліку, аналізу й оптимізації їх використання під час здійснення виробничої діяльності в переважній більшості галузей соціально-економічних відносин. Зокрема, достатній рівень фінансового забезпечення, його планування і прогнозування дозволяє різного роду бізнес-структурам нормально існувати й набувати сталого розвитку.

Система вищої освіти є невід'ємною складовою суспільства, а тому бере активну участь у боротьбі з кризовими явищами в економіці й відповідно не може бути стороннім спостерігачем стосовно цих процесів. Перед освітянами України на цьому історичному етапі постає низка важливих завдань, вирішення яких адекватно сприятиме перемозі над зазначеними вище негативними явищами. Оновлення кадрового потенціалу держави, якісне зростання якого відбувається за безпосередньої участі працівників освітньої сфери, модернізація структури й змісту реалізації педагогічних процесів визначають компетентність фахівців, котрі мають швидко реагувати на динамічні зміни ситуації в економічній й фінансовій сферах. А наукові дослідження в галузі розробки дієвих методів, принципів, технологій та засобів впливу на економіку і фінанси сприяють озброєнню